

Olgosadeleijee

Škovlim aalmugláš árvuštállâmkuávdáš Karvi

Olgosadalduv nommâ

Sämikielâi oppâmpuátuseh vuáđumáttááttâs 7.–9. iheluokain 2015

Rähteeh

Mari Huhtanen & Mika Puukko (toim.)

Škovlim aalmugláš árvuštállâmkuávdáš árvuštâlâi kidđuv 2015 vuáđumáttááttâs 7.–9. –luokkalij sämikielâi oppâmpuátusijd. Árvuštellum oppâmmereh lijjii sämikielâ eenikiellân já sämikielâ A-kiellân (tavekielâ, anarâškielâ já nuorttâlâškielâ). Vâldikodáláš árvuštállâm olášuttui 14.4.2015 tienuuvvt, et fáárun šodâččii puoh sämikielâid eenikiellân tâi A-kiellân lohhee uáppeeh, kiäi máttááttâs lâi ornášum vuáđumáttááttâs máttááttâsvuávám vuáđustâsâi miel.

Sämikielâi oppâmpuátusij árvuštállâm olášuttui tääl vuossâmmu tove. Árvuštállâm ulmen lâi pyevtittid lyetittettee tiäđu vuáđumáttááttâs máttááttâsvuávám vuáđustâsâi (2004) uulmij olášuumist, sämikielâ eenikiellân já sämikielâ A-kiellân –oppâmmeerij máttim tääsist já škovlim täsiáárvu olášuumist. Árvuštállâm vuálásiih uásih eenikielâst lijjii kielâ tubdâm, luuhâm iberdem, čäällim já sárnum já A-kielâst kielâ tubdâm, luuhâm iberdem, kullum iberdem, čäällim já sárnum. Árvuštállâmraportist lii ton lasseen saahâ sämikielâi máttááttâst já sajaduvvâst vuáđumáttááttâst.

Árvuštâlmân uásálistii 77 uápped käävci škoovlâst. Sämielâ eenikiellân –árvuštâlmist lijjii fáárust nelji anarâškielâ já 33 tavekielâ uáppee. Ohtâgin paješkoovlá uáppee ei luuhâm nuorttâlâškielâ eenikiellân. A-kielâst anarâškielâ uáppeeh lijjii čiččâmâs, nuorttâlâškielâ uáppeeh neeljis já tavekielâ uáppeeh 29. Uáppei vástádâsah árvuštálluvvojii Škovlim aalmuglii árvuštállâmkuávdázist.

Árvuštállâmpargoh vuávâjuvvojii vuáđumáttááttâs máttááttâsvuávám vuáđustâsâin miäruštellum sämikielâ eenikiellân já sämikielâ A-kiellân –oppâmmeerij uulmij, siskáldâsâi já kriterij vuáđuld. Árvuštállâmpargoi ráhtimist valdui vuotân, et pargoh šaddeh maangâpiälâsâžžân sehe pargotiijpâi já vaidâdvuotâtâási uáinust. Árvuštállâm siskeldij jieškote-uvlágân pyevtitem- já valjimpargoid, nuuvtko ovdâmerkkân maangâvaljim- já olmânáál-puástud –pargoid. Eenikielâ pargoh lijjii siäm-mááh anarâškielân já tavekielân, já meiddei A-kielâ pargoh lijjii siäm-mááh puoh kuulmâ sämikielân.

Uáppeid uáivildum pargoi lasseen árvuštállâm tiätiä nurrui tuávâáškoijädâlmâin, mon tevdii uáppeeh, máttáátteijeeh já rehtoreh. Koi jädâlmist nurrui tiätiä ovdâmerkkân uáppei munejurduin já oppâmpuátusâid vaikutteijeeh tahhein, ovdâmerkkân máttááttâs ornimvuovijn já máttááttâs meereest. Ton lasseen rehtoreh já máttáátteijeeh sahiittálluvvojii čianjudeijee tiäđu nuurrâm várâs.

Árvuštâlmân uásálistem škovlâid já máttááttâs uárneijeeid toimâttuvvojii čohčuv 2015 škoovlâi miel sierrejum puátuseh já macáttâsah. Tánávtt škoovlâi rehtoreh já sämikielâi máttáátteijeeh finnejii tiäđu jieijâs škoovlá uáppei puátusijn já sämikielâ kyeskee munejurduin.

Sämikielâ eenikiellân –árvuštâlmist uáppeeh ullii koskâmiäráávt 60 prosentân iskos stuárráamus čyegismeereest. Anarâškielâst koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri lâi 44 prosentid já tavekielâst 62 prosentid. Kuábbáá-uv kielâst uáppeeh mattii puoh pyeremustáá sárnum pargoid, anarâškielâst olmâ čuávdusij meeri lâi 83 prosentid já tavekielâst 81 prosentid. Vaigâdumosin anarâškielâ uáppeid oroi luuhâm iberdem. Tast koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri lâi tuše 22 prosentid. Tavekielâ uáppeehkis mattii hyenemustáá čälimân kyeskee pargoid, main sij finnejii koskâmiäráávt 47 prosentid stuárráamus čyegismeereest.

Sämikielâ A-kiellân –árvuštâlmist koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri lâi 46 prosentid. Ko kielâid tárkkoo sierâluvvâi, tavekielâst uáppeeh piergeji pyeremustáá já ullii 48 prosent čuávdimmjárán ubâ iskosist, anarâškielâst olmâ čuávdusij meriprooseent lâi 45 já nuorttâlâškielâst 31. Puoh kielâin uáppeeh mattii kullum iberdem pargoid pyeremustáá (anarâškielâ 65%, nuorttâlâškielâ 58% já tavekielâ 68%). Puohhâid vaigâdumos uási lâi kielâ tubdâm (anarâškielâ 32%, nuorttâlâškielâ 20% já tavekielâst 38%).

Jis tárkkoo pargoid tiijpâi miel, te valjimpargoi koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri (65,6%) sämikielâ eenikiellân –oppâmmeereest lâi suullân oovce prooseentohtâdâhhâd ollâgub ko pyevtitempargoi olmâ čuávdusij meeri (57,0%). Sämikielâ A-kiellân –iskosist valjimpargoi koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri (70,1%) lâi čielgâsávt pyereeb ko pyevtitempargoi olmâ čuávdusij meeri (39,0%).

Eenikielâ árvuštâlmist, siämmáánáál ko A-kielâ árvuštâlmist-uv nieidah mattii pyerebeht ko kaandah, peic eenikielâ sárnum pargoin. Eenikielâ iskosist nieidâi koskâmiärááš olmâ čuávdusij meeri ubâ iskosist lâi 65 prosentid já kaandâi olmâ čuávdusij meeri 57 prosentid. A-kielâst siämmááh lovh lijji 52 prosentid já 39 prosentid. Eenikielâ sárnum pargoin nieidâi já kaandâi kooskâst ij lamaš ennuvgin iäru, kaandah mattii pargoid váhá pyerebeht ko nieidah (kaandah 82% já nieidah 81%). Stuárráamus iäru lâi luuhâm iberdem pargoin, main nieidâi olmâ čuávdusij meeri lâi 18 prooseentohtâdâhhâd stuárráb ko kaandâi. A-kielâst nieidah lijji puoh oosijn čepibeh ko kaandah. Stuárráamus iäru lâi čäällim pargoin, main nieidâi olmâ čuávdusij meeri lâi 24 prooseentohtâdâhhâd stuárráb ko kaandâi.

Eenikielâst pyeremus kvartilân kullee uáppei ubâ iskos olmâ čuávdusij meeri lâi 78 prosentid já hiäjumus kvartilân kullee uáppei olmâ čuávdusij meeri 38 prosentid. Stuárráamus iäru lâi čälimist, 47 prooseentohtâdâhhâd, já ucemus iäru lâi sárnumist, 21 prooseentohtâdâhhâd. A-kielâst pyeremus kvartilân kullee uáppei ubâ iskos olmâ čuávdusij meeri lâi 69 prosentid já hiäjumus kvartilân kullee uáppei olmâ čuávdusij meeri 24 prosentid. Jis puátusijd tárkkoo prooseenohtâdâvvâi uáinust, te iäru lâi stuárráamus čälimist, 66 prooseentohtâdâhhâd, já ucemus iäru lâi kullum ibbeerdmist, 30 prooseentohtâdâhhâd.

Munejurduid kyeskee uásáduvâiguin čielgejui, mon ávhálâžžân uáppeeh jurdâččeh jiejjäs sämikielâ, mon suotâs ton luuhâm lii já magareh jurduuh uáppein láá alnestis sämikielâ lohhen. Munejuurdâmittár lâi siämmáš eenikielâ já A-kielâ uáppeid. Uáppei munejurduuh kuábbáá-uv oppâmmeereest lijji koskâmiäráávt viehâ neutraleh. Puoh positivlumosávt uáppeeh västidii nabdosáid, moh kuoskii sämikielâi ávhálâšvuodâ. Nabdos kielâ ávhálâšvuodâst mittedui viidâ portháá čiäkkáduvváin, já sämikielâ eenikiellân -uáppei koskâárvu nabdosist lâi 3,5 já A-kielâ uáppei koskâárvu 3,2.

Máttáátteejeikoijâdâlmân västidii 16 máttáátteijed. Kielâmáttáátteeje tohálâšvuotâ lâi váhá paijeel peelest (56%) máttáátteijein. 75% máttáátteijein máttáátteij meid eres amnâsijd ko kielâamnâsijd, enâmustáá máttáátteijest lijji máttááttemnáál kuttâ eres amnâs. Sämikielâ máttáátteij uccâ máttááttemjuávuuin, stuárráamus uásist juávuuin lijji 3–5 uápped já suullân viđâdâsâst lijji 1–2 uápped. Máttáátteijei mielâst šiev oppâmpuátusáid olleem taha vaigâdubbon enâmustáá kevttimnáál oppâmaterialij vânuvotâ (100 % máttáátteijein) já tääsi (93% máttáátteijein). Máttáátteijeeh lijji kuittâg uáli moovtâ máttáátteij sämikielâ, já meid rehtorij miel sij lijji čonnâšum pargosis.